

‘TOPLUMUN KÜLTÜREL VE AHLAKÎ DEĞER KAYBI VE YOZLAŞMASI’

Araştırma Sorusu: Memduh Şevket Esendal’ın “**Ayaşlı ile Kiracıları**” adlı yapıtında “*toplumun kültürel ve ahlaki değer yargılarındaki yozlaşma*” figürler aracılığı ile nasıl işlenmiştir?

Ders: Türkçe A

Kategori: 1

Sözcük Sayısı: 4000

İÇİNDEKİLER

1.GİRİŞ	3
2.TOPLUMUN KÜLTÜREL VE AHLAKİ DEĞER YARGILARINDAKİ YOZLAŞMA	
2.1. KİŞİLER ARASI UYUMSUZLUKLAR VE KUMAR	6
2.2.KADIN-ERKEK VE KARI-KOCA İLİŞKİSİ	9
2.3. DEDİKODU	12
2.4. HAK YEME VE TORPİL	14
3. SONUÇ	15
4. KAYNAKÇA	17

1. GİRİŞ

Kültürel gelişmeler ve ahlaki değerler bir ülkeye veya bir topluma yön veren en önemli etkenlerdendir. Memduh Şevket Esendal'ın da “**Ayaşlı ile Kiracıları**” adlı yapıtında yazar toplum içerisinde ön plana çıkan aile hayatı, komşuluk ilişkisi ve toplumun kültürel ve ahlaki değer yargıları gibi olguları ele alarak okuyucuya bireysel ve toplumsal yapılanmada bu olguların taşıdığı önemi aktarmaktadır. Toplumun hemen her kesiminden çeşitli figürlerin bulunduğu yapıtta, farklı karakteristik özelliklere sahip kişilerin olay örgüsünün içerisinde yer alması yapıtın akıcı bir hal almasına ve içeriğinin zenginleşmesine olanak sağlamaktadır. “**Ayaşlı ile Kiracıları**” adlı yapıtta, birinci tekil kişi anlatımı kullanılmakta ve yapıt süresince ismini açıklamayan, kendi hayatı hakkında, mesleği olan bankacılık dışında hiçbir bilgiyi okuyucu ile paylaşmayan bir odak figür dikkat çekmektedir. Farklı karakteristik özelliklere sahip komşuların bir arada yaşamaya çalışırken aynı zamanda birbirlerine karşı takındıkları saygılı duruşun ve günümüzde kaybolmaya başlayan komşuluk ilişkilerinin okuyucu ile buluşturulduğu yapıtta, toplum düzenindeki yanlışlıkların ve ahlaki bozukluklarının neden olduğu kötü sonlar ve anlaşmazlıklar da yazar tarafından kaleme alınmaktadır. Farklı yerlerde yaşayan figürlerin, aynı apartmanda birbirlerine komşu oldukları bir yaşamın kurgulandığı “**Ayaşlı ile Kiracıları**” adlı yapıtta figürlerin bireysel hayatlarından toplumsal hayata geçiş süreçleri ve bu geçiş sırasında yaşadıkları zorluklar belirtilmiştir. İlk zamanlarda bütün farklı görüşlere veya farklı hayat anlayışlarına rağmen birbirlerini alttan alan ve yaşam adı verilen düzen içerisinde hayatta kalabilmek için diğer şahıs ve olayları idare etmek zorunda kalan figürlerin zaman ilerledikçe kültürel değişimleri ve ahlaki değerleri de çıkarları uğruna kullanarak başkaldırmaları ve ikiliklere düşmeleri yapıtta dikkat çeken en önemli unsurlardan biridir.

1934 yılında yazılan yapıtta toplumun türlü kesimlerinde ahlaki ve kültürel açıdan yaşanan birçok olumlu ve olumsuz durumla karşı karşıya kalan kişilerin yaşamlarından kesitlere yer verilmiştir. Yazar gözlemleri sonucunda “**Ayaşlı ile Kiracıları**” adlı yapıtı meydana getirerek toplum düzeninde bulunan her kesim insana hitap etmeye çalışmış ve bunun doğrultusunda gerek maddi açıdan gerek ise manevi açıdan farklı düşüncelere ve olanaklara sahip figürleri yan yana getirerek onların içerisinde buldukları toplum düzenini eleştirmiştir. Her ne kadar anlatıcı odak figür olarak görünse dahi yapıt olay örgüsünün içerisinde sürekli karakterleri ile kendilerini ön planda tutmayı başaran on farklı figürün bakış açısı ile kurgulanmış ve buna ek olarak da zaman zaman yapıta değer ve anlam katan yaklaşık yirmi beş tane de yardımcı figür ile kurgu desteklenmiştir. Bütün bunlara ek olarak, yazar toplumdaki insanların içerisinde buldukları yanlışları belirtme ve onlara bunu daha net bir şekilde göstermek amacıyla figürleri yapıtta birbirlerinden uzak tutmamış, hatta olay örgüsünün akışını sağlayan bu on figürün de aynı apartmanda yaşadığı bir düzen kurgulayarak insanların birbirleriyle olan ikili ilişkilerini, birbirleriyle ve toplum içerisinde iken yaşadıkları farklı hayatları ve gösterdikleri tutumları okuyucuyla paylaşmış ve toplumun hemen her kesimini verdiği çarpıcı örnekler ile bir kurgu toplumu olarak yansıtmayı başarabilmiştir.

Toplum düzeni içerisindeki ahlaki ve kültürel değer yargılarındaki bozulmalar ve yanlışlar ele alınmakta, bu düzlem içinde şekillenen iletiler okur ile paylaşılmaktadır. Özellikle yapıtın ilerlemesiyle birlikte, toplum içerisinde yaşayan insanların birbirlerinden etkilenmeleri sonucunda ortaya çıkmaya başlayan ahlaki ve kültürel bozukluklar, zaman geçtikçe düzensizliğin de getirişiyle içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. Kumar adı verilen ve içerisinde çektiği her insanı beş parasız bırakmadan peşlerinden ayrılmayan bir oyuna zaman içerisinde tutku ile daha da çok bağlanan bu apartmanda yaşayan farklı değer yargılarına sahip insanlar, kumar olgusunun getirdiği ne yaptığını bilmezlik sonucu birbirlerine duydukları saygıyı, sevgiyi ve komşuluk bağlarını bir kenara bırakarak birbirlerini birer oyun arkadaşı olarak

görmeye başlamışlardır. Birbirlerine karşı besledikleri saygı ve sevgi hislerini kaybeden figürler, toplumun refahı için gerekli olan ikili ilişkilerden de uzaklaşmış böylece gelişmeye çalışan toplum düzeninin karşısına bir engel olarak çıkmıştır. Aynı apartmanda yaşayan bu figürler, birbirlerinin iyi ve toplum için yararlı davranışlarını örnek almaktansa birbirlerinin kötü ve içerisinde buldukları çevreye ve insanlara zarar verebilecek özelliklerini takdir edip onları örnek alarak, mutluluğu ve rahat hayatı ancak kısa vadede yakalamaktan ileri gidememişlerdir. Apartmanın sahibi olan ve daireleri kiraya vererek gelirini sağlayan Ayaşlı İbrahim Efendi'nin sinirini ve kibrini, yedi numarada oturan Turan Hanım'ın ahlaksız ve kumarbaz tavrını, yine onun eşi olan Haki Bey'in vurdumduymaz davranışlarını, Şefik Bey'in dağınık hayat anlayışını ve son olarak da yapıtın sonlarına doğru apartmana taşınan İskender Bey'in dolandırıcı ve ne olduğu belirsiz kişiliğini kendilerine örnek alan figürler, yine yapıtın içerisinde yer alan ama iyi ve ahlaki davranışları ile yapıtta kendilerine yer bulan Hasan Bey, anlatıcı ve Doktor Fahri'yi kendilerine bir rol model almayarak yanlış tarafı seçmişlerdir. Sadece kumar adı verilen ve insanları sömüren bir oyunun ele alınmadığı ve topluma hasar veren birçok olgunun yansıtıldığı bu yapıtta, bir başka önemli sorun ise erkekler ile kadınlar arasındaki mesafesiz ilişkilidir. Yapıtta toplumsal değer yargılarının uzağında, olumsuz bir karı-koca ilişkisi göze çarpmaktadır. Kadınlar kocalarının gözleri önünde anlatıcı olarak yapıtta yer alan odak figür ile yakınlaşarak toplumdaki yanlış ve bozuk düzenin simgeleyicisi olmakta ve kocalarına duydukları saygı ve sevgi açısından olması gerekenden uzak bir tavır takınarak aile yapısına zarar vermektedirler. Yazar, yapıt süresince zaman zaman ele aldığı, geleneksel değerlerden uzak aile olgusunu eleştirmekten geri kalmamış ve toplumun ahlaki değerler konusunda bir toparlanmaya gitmesinin gerekliliğinin altını çizmiştir. Bütün bu olumsuzluklar içerisinde, insanlar arasında kısa bir süre içerisinde gerçekleşen komşuluk ilişkisi ve anlatıcının ağabeyinin eski tanıdığı olması sebebiyle Hasan Bey'e duyduğu saygı ve hoşgörü yapıt süresince karşımıza çıkan az da olsa olumlu davranışlar dikkat çekmektedir.

Memduh Şevket Esendal'ın “**Ayaşlı ile Kiracıları**” adlı yapıtından yola çıkılarak hazırlanan bu tezde, İmparatorluk'tan Cumhuriyet yönetimine geçiş süresince olan bir toplumda görülen ahlaki ve kültürel yozlaşma figürler aracılığıyla ele alınmıştır. Çalışmada sözü edilen bu yozlaşma çeşitli başlıklar altında incelenmiş ve incelenme sırasında ortaya konulan yargılar alıntılarla desteklenmiş ve çalışmada ikincil kaynaklara yer verilmemiştir.

2. TOPLUMDAKİ KÜLTÜREL VE AHLAKİ DEĞER YARGILARINDAKİ YOZLAŞMA:

2.1. KİŞİLER ARASINDAKİ UYUMSUZLUK VE KUMAR:

Birbirlerinden oldukça farklı karakteristik özelliklere sahip figürlerin yapıtta bulunması romanı akıcı bir hale getirmekte, kişiler arası ilişkilerin anlaşılmasını kolay bir şekle büründürmektedir. Turan Hanım ile İffet Hanım'ın arasında olan çıkar ilişkisi, sert yapısı ile bilinen Ayaşlı İbrahim Efendi, sakin kimliği, etliye sütlüye karışmaması ile okuyucunun karşısına çıkan Hasan ve Şefik Bey ile İskender Bey gibi sinsi iki insanın ortak paydada buluştukları zaman birbirlerine kol kanat gelmeleri, figürler arasındaki zıtlıklara rağmen kurulan ilişkilerin bir örneğidir. Yapıt içinde gerek bu zıtlıklar ve gerekse figürlerin çıkara dayalı yaşam anlayışlarından dolayı hem bireysel hem de toplumsal olarak ahlaki ve kültürel açıdan bazı sorunlar yaşanmakta ve sorunların çözümü başka yanlıslara sebep olmaktadır.

Yapıtta kurgulanan toplum düzenindeki ilk bozukluk apartman sakinleri tarafından oynanan ve her geçen gün rekabetin ve çıkar ilişkisinin artmasına sebep olan kumardır. Daha önceleri Ayaşlı İbrahim Efendi'nin evinde bu tarz oyunlar oynanmazken, yedi numaralı boş daireye kumarbaz yönleri ile tanınan Turan Hanım ve onun eşi Haki Bey'in taşınması sonucu, kumar apartman sakinleri için neredeyse bağımlılık haline gelmiştir. Daha önce kumarın ne olduğu hakkında fikri bile olmayan figürler bile bu oyunun verdiği hazdan etkilenmekte ve bir süre sonra onun bağımlısı haline gelmektedirler:

“Çocuk aradan çıkınca bu karı-koca daha kavgasız yaşıyorlar, ikisi de rahat ediyorlardı. İkisi de kendilerini istedikleri gibi kumara verebiliyorlar, geceler sabaha kadar oturup, gündüz de akşama kadar yatıyorlardı. Abdülkerim’e çalışacak kadar bile zaman kalmıyordu.” (Esendal, 67)

Barış, sevgi ve saygı gibi insan ve toplum yararına olan olgular aracılığıyla yakınlaşmak yerine, insanı bencilleştiren ve toplum içinde çıkmazlara neden olan kumarı birbirlerine yakınlaşma aracı olarak seçen apartman sakinleri, bu yapıları ile birlikte süregelen yanlış düzeni ve gün geçtikçe kötüye giden kültürel değerleri gözler önüne sermektedirler. Komşuluk ve iyi niyet gibi kavramların yerini yavaş yavaş bırakmaya başladığı bencillik ve çıkar odaklı ilişkiler toplumun gelişmesine engel olmakta ve böylelikle toplumun ahlaki açıdan gelişmesinin önünü kapamaktadır. Bu değişim ve gerilemenin en önemli etkenlerinden biri olan kumar da apartmanda yaşayan insanlar için vazgeçilmez bir rutin haline almış ve toplumda yozlaşmaya neden olmuştur. Haftanın belli günleri oynanan kumar, girdap gibi insanları içine çekmiş, haftanın her günü yemekten sonra oynanmaya başlanmış ve vakit geçirmeye yarayan sıradan bir kâğıt oyununa dönüşmüştür. Kumar, apartmanda yaşayan kişiler için zaman içerisinde bir gerekliliğe ve mecburiyete dönüşmeye başlamıştır. İnsanlarda fazla ve gereksiz hırsla sebep olan ve kişinin kendi kontrolünü kaybetmesinin oldukça kolay olduğu bir oyun olan kumar, her ne kadar apartmanda oturan kişileri birbirlerine yakınlaştırıyor gibi gözükse dahi onları birbirlerine karşı daha hırslı ve kibirli insanlar haline getirmektedir. Böylelikle de toplumda geçmişten süre gelen “komşuluk ilişkisi” eski değerini kaybetmiş ve insanların birbirlerinden çıkar elde etmeye çalıştığı bir sistem olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır. Her gün farklı birinin alın terini ve emeğini bıraktığı masada, sadece bir kazanan çıkmaktadır; o kişi de apartmandaki figürleri kumara alıştıran ve asıl amacı onlar ile yakınlaşmaktansa bu insanları çıkarları doğrultusunda kullanmak olan Turan Hanım’dır.

Turan Hanım bu iletişim aracını oldukça etkili kullanarak diğer figürleri yanına çekme konusunda oldukça başarılı bir tutum izlemektedir. Apartmana taşındığı günden itibaren, komşularıyla iyi bir ilişki kurmaya çalışan ve bu yolla onları kumara çağıran Turan Hanım

böylelikle apartmanda aslında gerçekçi olmayan ama dıştan bakılınca oldukça samimi bir komşuluk ilişkisinin zeminini hazırlamıştır. Yapıtın ilerlemesiyle birlikte kumar konusunda bu eğlenceyi bir oyundansa, iş ve kolay para kazanma yolu olarak gördüğü anlaşılan Turan Hanım ve Haki Bey çifti bu işi sadece apartman sakinleri arasında tutmayıp aynı zamanda dışarıdan da kimseler getirerek oyun masasındaki kişi sayısını hem arttırmakta hem de bu oyunun toplum tarafından benimsenmesine ve yayılmasına yol açmaktadır. Apartman dışından gelen misafirler böylelikle kumarın sadece apartmandaki figürler tarafından oynanan bir oyun olmadığını ve kumarın bu apartman dışındaki yerlerde de hüküm sürdüğünü göstermekte ve toplumun genelinde süregelen yozlaşmanın ipucu izleği olmaktadır. Zaman içerisinde, apartmanda yaşayan kişiler Turan Hanım'ın niyetinin sağlam bir komşuluk ilişkisi kurmaktansa rahatça kumar oynayıp oynatabileceği bir mekân olduğunu fark etmekte ve bu konu hakkında kendisi ile tartışmaya girmektedirler. Turan Hanım ile tartıştıktan sonra bugüne kadar onları birleştiren ortak payda olan kumar konusunun da bir önemi kalmamış ve apartmana renk ve hareketlilik getiren otoriter figür Turan Hanım daha rahat kumar oynatabileceği başka bir apartmana taşınma kararı almıştır. Turan Hanım'ın apartmandan taşınması apartmanda yaşayan diğer kişiler tarafından şaşkınlıkla ve üzüntüyle karşılanmıştır ama bunun sebebi ne Turan Hanım'ın karakter özellikleri ne de komşuluk ilişkileridir. Apartman sahibi Ayaşlı İbrahim Efendi ve diğer komşular Turan Hanım'ın elebaşı olduğu kumar organizasyonu sayesinde para kazanmaya çalışmakta ve her gün aynı yemek masasına oturdukları insanlardan kazandıkları paralarla mutlu olmaktadır. Düzenin ve kültürel yapının yanlış ilerleyişi toplumdaki insanların ahlaki davranışlarında bozukluklara neden olduğu için insanlara doğru yolu göstermek olduğundan daha da zor bir hal almış ve toplum bu yanlışlar içerisinde bencilleşmeye mahkûm bırakılmıştır. Turan Hanım'ın taşınmasından sonra Ayaşlı İbrahim Efendi'nin kullandığı cümleler ve duyduğu pişmanlık dönemin

insanlarının ne denli çıkar odaklı ilişkilere yöneldiklerinin ve bencilleştiklerinin bir kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Turan gitti, burada hepimizin gönlünde bir boşluk bıraktı. Bu boşluktan başka Ayaşlıda derin bir pişmanlık da kaldı. Turan Hanım’ın ev tutması, çıkması doğrulaştıkça Ayaşlıyı, gözle görünür bir telaş aldı. Onun evden çıktığını hiç istemedi. Hele bir zaman sonra, Turan Hanım’ın evini düzüp kapısını kibar misafirlere açtığı duyulmaya başladıktan sonra Turan Hanım’ın elden kaçırılacak karı olmadığını söylemeye koyuldu. Hasan Bey’e demiş ki: O apartman gibi karı idi, yazık ben idare edemedim; şimdi gitti, etek dolusu para kazanıyor!” (Esendal, 168)

2.2. KADIN-ERKEK VE KARI-KOCA İLİŞKİSİ:

Memduh Şevket Esendal’ın bu yapıt içerisinde okuyucu ile paylaştığı bir başka kültürel ve ahlaki değer kaybı ise kadın-erkek arasındaki ilişkide karşımıza çıkmaktadır. İmparatorluk’tan Cumhuriyet yönetimine geçiş yapan bir ülkede, kadın hakları zamanla değişmiştir ve bu değişim gerek kadınların gerekse erkeklerin hayatında bazı değişimlere neden olmuştur. Bu geçiş aşamasında sorun yaşayan kişiler, kadın-erkek ilişkisinin düzenini tam kuramamış ve böylece kadın-erkek ve karı-koca ilişkileri çok sağlıklı bir şekilde var olamamıştır. Toplumun genelinde görülen bu sorun, yapıt süresince aynı apartmanda yaşayan insanlar arasında da fark edilmektedir. Apartmanda yaşanan ve her sorunda parmağı olan kumara düşkün Turan Hanım toplumdaki düzensizlikte ve aile adı verilen olgunun sarsılmasında büyük rol oynamaktadır. Ayaşlı İbrahim Efendi’nin apartmanına taşındığı ilk günden beri yapıtın anlatıcısı olarak karşımıza çıkan bankacıya, apartmandaki diğer erkeklere oranla daha sıcak ve daha temkinli yaklaşan Turan Hanım odak figüre karşı bazı duygular beslemektedir. Yapıtın ilk kesimlerinde bu duyguları biraz gizli tutmaya çalışsa dahi açıklar veren Turan Hanım, yapıtın ilerleyen bölümleriyle birlikte duygularını ve hislerini daha açık yaşamaya başlamaktadır. Zaman zaman bazı sıradan bahaneler üreterek bankacının dairesine girmeye çalışan Turan Hanım, bu denemelerinde başarılı olmaktadır. Turan Hanım’a göre daha akıllı ve bilgili bir yapıya sahip olan anlatıcı yaptığıının yanlış olduğunu bilse dahi bir kadın tarafından

beğenilmenin hazzına yenik düşerek Turan Hanım ile yakınlaşmaktan kendisini alı koyamamaktadır. Evli bir kadının başkasıyla vakit geçirip, gönül eğlendirmesinin toplum tarafından ayıp olarak görülmediği bu yapılanmada, anlatıcı durumdan faydalanmaya çalışmakta ve “başkası tarafından beğenilmek ve sevmek” halinin hoşuna gittiğini göstermektedir. Turan Hanım evli bir kadın iken, çizdiği bu çapkın ve gözü dışarda havası ile toplum tarafından benimsenmesi gereken aile kavramının üstünü çizmekte ve “ben” odaklı dünyasında yaşamaya çalışmaya devam etmektedir. Her ne kadar gerek eşi Haki Bey gerek ise apartmanda yaşayan diğer figürler önünde anlatıcı ile yakınlaşmasa dahi duygularını ve davranışlarını açıkça belirtmekten geri kalmamakta ve yaptığı işlerde bir kusur bulmamaktadır, çünkü toplumda tam anlamıyla oturmamış olan ahlaki düzen, Turan Hanım’ın herhangi bir çekince duymamasına ortam hazırlamıştır. Bu durum bize kurgulanan toplumsal düzendeki ahlaki çöküntüyü gösterir niteliktedir.

“Bu gecedan başlayarak, bana hiç kimseye göstermediği dostluğu, arkadaşlığı gösterdi... Yalnız biz bize olduğumuz geceler beni kendine ortak alıyor, bana para kazandırıyor. Oyun oynarken bana sigarasını yakıtıyor ‘Bak orada şarap var, bana ondan biraz versene diyor... Beni gördükten birkaç akşam sonra senlibenli oldu. Bana açıkça sarkıntılık ediyordu! Ben Turan Hanımın şımarık çocuğu, gözdesi oluyorum! Ben erkek kalmak isterim, sulantı bana düşer ama beceremiyorum, odasından da ayrılamıyorum.” (Esendal 64,65)

Yapıtta tıpkı Turan Hanım gibi anlatıcı ile yakınlaşmaya çalışan bir diğer figür Ayaşlı İbrahim Efendi’nin üvey kızı Faika’dır. Oldukça genç olan Faika, apartmana ara sıra gelen Şoför Fuat ile evlidir. Fakat Faika da aynı Turan Hanım gibi eşinin duymasından ya da öğrenmesinden hiçbir çekince duymadan anlatıcıya duygularını belli etmeye ve onunla yakınlaşmayı hedeflemektedir. Faika da tıpkı Turan Hanım gibi bu yakışıksız durumdan utanç duymamaktadır. Turan Hanım ve Faika’nın karlı bir günde bahçede anlatıcı ile uzun uzun sohbet etmesi ve birlikte vakit geçirmesi bunun bir örneği olarak okuyucuya sunulmaktadır. Tek eşlilik ve karı koca arasında olması gereken aidiyet duygusunu benimseyemeyen bu kadınlar, kurgulanan toplum düzenindeki yozlaşmayı temsil ederler.

Kadın erkek ilişkisinin kadınlar tarafında bunlar yaşanır iken erkekler bölümünde karısına sahip çıkmama ve eşlerini özümsememe duyguları ağır basmaktadır. Turan Hanım'ın eşi olan Haki Bey yapıt süresince vurdumduymaz tavrı ve hiçbir olaya karışmayan yaklaşımı ile dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, kimlik arayışı içinde olan bir kişi olduğundan karı koca ve aile ilişkisini de tam olarak özümseyememesi normaldir. Karı-koca ilişkilerinin saygı ve sevgi üstüne kurulmadığını gösteren bu çift birbirlerine olmasa da olur gözü ile bakarak toplumda yaygın olarak bu yaklaşımın izlendiğinin mesajını vermekte ve aile denen kavramın yozlaşmış yanına dikkat çekmektedir: *“Severim. Niçin? Bunun niçini yok. O da beni sever -, onun sevgisinin de niçini yoktur. İşte sevgi bu. Kalanı yalan. Kalanını biz uydururuz.”*

(Esendal, 160)

Tıpkı Haki Bey'de olduğu gibi Faika'nın eşi olan Şoför Fuat'ta da durum çok farklı değildir. Apartmana çok uğramasa dahi yaşananların farkında olan Fuat, eşi Faika'yı bir gereklilik ve aile bağı olarak görmediği için karısının bir başkasıyla yakınlaşması kendisini pek rahatsız etmemiş ve duruma tepki göstermemiştir. Bu düzen sadece bu iki aile arasında değil, kurgulanan toplumsal düzeni oluşturan ailelerin hemen hepsinde görülmektedir.

Oldukça sorunlu bir ilişkileri olan Abdülkerim Bey ve İffet Hanım ilişkisinde de durum çok farklı değildir. Her seferinde çocukları yüzünden birbirini suçlayan karı koca için aslında çocuk bir amaç değil araçtır. Tartışma ve anlaşmazlıkları için birbirlerine karşı somut nedenler üretmeye çalışan çift, bu bağlamda çocuklarının şımarıklığını bir araç olarak kullanmakta ve bunu karşı tarafa bir bahane olarak sunmaktadır:

“İffet Hanım tekaüt olmuş bir küçük memurun kızı imiş. Daha çocuk denilecek yaşında kısmeti çıktı demişler, bu adama vermişler. Gelin gelmek, süslenmek kadınları avutur. Bunlar geçince İffet Hanım için evlenmenin bir tek iyiliği kalmış, o da geçinmek! Çirkin bir adam demiş, Erkeklerde güzellik aranmaz, huyu güzel olsun demişler. Sevimsiz demiş, alışırsın seversin demişler.” (Esendal, 49)

İffet Hanım ile Abdülkerim Bey arasındaki formaliteye dayalı ilişkiyi ortaya koyan anlatıcı, aynı zamanda evlilik kurumunun dönemin şartlarında sevgiye oranla gereklilikler

doğrultusunda ilerlediğinin altını çizmekte ve bu süreçte insanların birbirlerine duygusal yönden çok maddi açıdan ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir. Bu görüş ile toplumun genelinde yaygın olan karı-koca ilişkisindeki ilgisizliğin nedenini açıklayan bankacı sözü edilen toplumda insanların içinde buldukları maddi zorlukları da gözler önüne sermektedir:

“Kendimi pek zavallı, pek saf buluyorum, Turan bana bayılıyor Faika benden hoşlanıyor, Cavide bana varmak istiyor diye bildiğim ve düşündüğüm günler hayat ne kadar tatlı idi! Turan beni kullanıyor, o erkek, ben kadın... Aşk filan bunlar saçma, doğrusu bu ki, ben onun zevkine hizmet ediyorum.” (Esental, 160)

Anlatıcı, bu cümleleriyle birlikte içinde bulunduğu hayalperest dünyadan çıkıp hayatın gerçeklerini gördüğünü belirterek, toplum düzenindeki yanlışların mağduru olmanın acısını çekmekte ve bu bozuk yapı içerisinde mutluluk kavramının ancak geçici ve kısıtlı bir süre için sağlanabileceğinin farkına varmakta ve bu durumu eleştirel bir bakış açısı ile yansıtmaktadır.

2.3. DEDİKODU:

“**Ayaşlı ile Kiracıları**” adlı yapıtta, kurgulanan toplumun ahlaki düzeninin eleştirilmesinin bir başka sebebi de toplumun dedikoduya olan düşkünlüğünün yarattığı etkidir. Gerçek olmayan şeylerin gerçekmiş gibi yaşanıyor ve algılanıyor olması toplumdaki insanları yanlış yönlendirmelere ve kulaktan dolma bilgilere itebileceğinden yazar, bunun toplumdaki bireyleri birbirlerinden uzaklaştırabileceğinin ve zıtlıklara sebebiyet verebileceğinin altını çizmektedir. Apartman yaşantısının en hareketli figürü olan Turan Hanım, tıpkı diğerlerinde olduğu gibi dedikodu adı verilen toplumu yozlaşmaya iten bu olayda da yine başrolde yol almaktadır.

Turan Hanım’ın arkadaşları Süse ve Berrin Hanım bir gün anlatıcının yanına getirdikleri Cavide adı verilen genç bir kıza iş bulunmasını istemekte, Cavide de bunun üstüne her gün bankacının yanına giderek, hem iş hakkında yeni bilgiler öğrenmeye çalışmakta hem de kendisini odak figüre daha iyi tanıtarak onunla evlilik hayalleri kurmaktadır. Utangaç bir

kişiliğe sahip olan ve Turan Hanım'a karşı beslediği duyguları kendisine bile tam olarak açıklayamayan anlatıcı kişisi için, Cavide ile evlilik oldukça uzak ve zor bir düşünce olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle başta Cavide'nin niyetinin sadece iş bulmak olduğunu zanneden anlatıcı Cavide'yi odasında misafirperverlik doğrultusunda ağırlamakta ve kendisine yardımcı olmaya çalışmaktadır çünkü yapıt süresince temiz kalbi ve yardımsever kişiliği ile dikkat çeken anlatıcı yine bu konuda da Turan Hanım ve arkadaşlarına yardım etmek istemiştir. Fakat yapıtın genelinde görüldüğü üzere yine Turan Hanım ve arkadaşlarının tuzağına düşmekten kurtulamamıştır. Zaman içerisinde bu durum gerek Turan Hanım gerek ise Turan Hanım'ın arkadaşları tarafından yanlış ve gerçek dışı bir şekilde ifade edilmekte ve 'Cavide ile bankacı evlenecek.' dedikodusunu yansıtmaktadır. Hatta bu dedikodu apartman sakinlerini aşmış, anlatıcıyı tanıyan herkesin kulağına ulaşmıştır:

“Bir gün sonra bizim Fahri'ye gitmiştim, bana dedi ki: Yahu gizli işten ne kadar hoşlanırsın? Ne olmuş dedim. Evleniyormuşsun; benden niye saklıyorsun? Baktım, Fahri bayağı darılır gibi olmuş. Kiminle evleniyorum diye sordum. Bilmem bir mektepli kız alıyormuşsun! Sana kim söyledi dedim. Hastabakıcı kadınlar söylediler, dedi. Sizin hastabakıcı kadınlar beni nereden tanıyorlar? Ben onların hiçbirini tanımam! Onlar herkesi tanırlar.” (Esendal, 150)

Gerçekdışı bir bilginin, gerçekmiş gibi anlatılarak insanları zor durumda bıraktığının altı çizilen yapıtta, yazar bu örnek ile aslında olay dışı şahısların insanları ne denli etkileyebileceğinin ve bu insanlar yüzünden şahısların zor durumda kalarak ve toplum baskısından korkarak yanlış kararlar alabileceğinin altını çizmektedir:

“Bir milyonerden iş istemeye gidip de sonunda onun karısı olan yoksul kız rolünde yıldız nasıl korka korka oturursa, o da öyle oturdu. Bu oturuş, o kadar sinema oturuşu oldu ki, benim karyolanın kenarına dayanamayıp bir şarkı okuyacağım geldi!” (Esendal,143)

Ayrıca, gerçeği yansıtmayan olaylar karşısında insanlar, kendilerini çaresiz hissetmekte ve içinde buldukları durumun onlar için ne anlam ifade ettikleri konusunda yanılı yaşamaktadırlar: *“Bende bir yorgunluk, bir durgunluk, görseniz sanki sevgilisinden ayrılmış aşık gibiyim! Niçin? Bilmem niçin! Cavide'ye aldandığım için olacak.” (Esendal,159)* Her ne

kadar anlatıcı, bu dedikodular ve baskılar yüzünden kendisini kötü hissetse de söz verdiği gibi Cavide'ye iş bulmaya çalışmış ve bu işi de başka bir şehirde bularak hem kendisini kurtarmış, hem de bu evlilik dedikodusunun gerçeği yansıtmadığını göstermeye çalışmıştır. Bu sonuçla, toplumun ahlaki düzenini bozan ve değer yargılarını zedelemeye çalışan insanlar, yine hayal kırıklığına uğramakla birlikte, amaçlarına ulaşamamışlardır.

2.4. HAK YEME VE TORPİL:

Memduh Şevket Esendal'ın toplumun yozlaşan ahlaki ve kültürel değer yargılarını gerçekçi bir bakış açısı ile yansıttığı bu yapıtta, ele alınan bir başka ahlaki sorun ise hak yeme ve adam kayırmadır. Yansıtılan toplumsal düzende insanlar torpile alışmışlar ve bu anlayış ile toplumdaki yanlışları ve haksızlıkları olağan saymışlardır. İnsanların, yeteneklerine, yetkinliklerine ve eğitim durumlarına göre değil de makamlardaki tanıdıklar tarafından yaratılan iş imkânlarına göre değerlendirildiklerinin göze çarptığı yapıtta, bu algı da toplumun içine düştüğü bir yanlış olarak yansıtılmaktadır:

“Bir gece Süsen Hanım Turan'ın odasına gelmiş, beni görmek istemiş. Haber yolladı. Buyursun, dedim. Berin ve Süsen Hanım odama geldiler. Bunlar benden istedikleri işi söylemeden evvel uzun uzun yalvardılar... Katlandım, ne söyledilerse dinledim. En sonunda yapılacak hizmeti anladık. Bizim bankadaki daktilo hanımlarından biri evleniyor, işi bırakıyormuş... Şimdi bu hanımın yerine kendi tanıdıkları bir kızın alınmasını istiyorlar. İş bu!” (Esendal, 136)

Bankacı olan ve yüksek mevkilerde bolca tanıdığı olan odak figür, sadece Cavide'ye değil başka insanlara da iş bulmaya çalışmakta ve komşularının isteklerini yerine getirmeye kendini zorunlu hissetmektedir. Eğitim düzeylerini, yeteneklerini hiç sorgulamadan iş bulmak isteyen insanların, bankacıya giderek yardım istemeleri aslında toplum içinde birlikte yaşayan insanların birbirlerine pek de saygı duymadıklarını ve alın teri kavramının toplumda tam olarak yerleşmediğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapıt içerisinde, Halide'den sonra hizmetçi görevine gelen Raife de bu doğrultuda kızları için anlatıcıdan

yardım istemekte ve kızlarına iş bulması konusunda odak figüre baskı yapmaktadır. Yapıtın genelinde olduğu gibi bu bölümünde de toplumda düzensizliğe neden olan figürlerin günün sonunda mutlu olamayacağı bir senaryo yaratmakta ve Raife'nın kızlarına anlatıcının iş bulmaması üzerine torpil adı verilen ve insanların gösterdikleri emeğe saygısızlık olarak değerlendirilen bir kavramın toplum tarafından benimsenmemesi gerektiğinin altını çizmektedir.

3. SONUÇ

1934 yılında Memduh Şevket Esendal tarafından kaleme alınan “**Ayaşlı ile Kiracıları**” apartmanda yaşayan bir grup insanın anıları ve birbirleriyle olan ilişkilerini konu almaktadır. Cumhuriyet sonrası yaşanan kargaşaların ve yenileşme kavramlarının toplum tarafından aniden benimsenmesinin zorluğunun gösterildiği yapıtta, toplum tarafından içselleştirilen ve toplumdaki diğer insanlar tarafından da desteklenen bazı durumların ve olayların aslında yanlış olduğu ve bu yanlışların toplumu günden güne daha kötüye götürerek, toplum içinde yozlaşmaya sebep olduğu belirtilmektedir. Aile kavramı içerisindeki sorunlar, insanlar arasındaki mesafesiz ve saygısız ilişkiler, kumar gibi ahlaki yozlaşmanın ürünü olan bir oyun ve birçok değer yargısındaki bozuklukların kaleme alındığı yapıtta, yazar insanlara kurgulanan düzendeki yanlış gidişatı sunmaktadır. Bu doğrultuda da yanlış yolda ilerleyen ve topluma zarar verdiği düşünülen figürlerin, yapıt sonunda yalnız kaldığı bir olay örgüsü ortaya çıkaran yazar, birey ve toplum mutluluğunun, birlik ve beraberlik içerisinde hareket ederek, ahlaki ve kültürel değer yargılarından geçtiğini göstermektedir. Ayrıca yapıtın kurgusunu birbirlerinden oldukça farklı karakter özelliklerine sahip figürler üzerinden kurgulayan yazar, bu davranışı ile aslında toplumdaki bozulan ve değişen kültürel ve ahlaki değer yargılarının sadece toplumun bir kesiminde değil, toplumun hemen her kesiminde görüldüğünü vurgulamaktadır. Her ne kadar yapıt süresince yaşanan olaylar ve yapıttaki figürler bir kurgu olsa da, yapıt yönetim şekli değişen ve bu yeni sisteme ayak uydurmada

sıkıntı yaşıyan bir ülkenin ve toplumun zorlu yaşantısını gerçekçi bir bakış açısı ile göstermekte ve bu süre boyunca yapılan yanlışların insanların gündelik ve gelecekteki hayatlarında ne gibi sorunlara yol açabileceğini anlatmaktadır. Yazar bir apartmanda birlikte yaşıyan ve zamanla kuvvetlenen komşuluk ilişkisine değinmiş ve yapıtı birbiriyle tartışan ve bunun sonucunda aralarındaki bağı kopartıp yalnız kalan insanların hikâyesi biçiminde kurgulamıştır. Bu sıralama ile toplumun değişim ve gelişim şeklini insan ömrüne benzeten Memduh Şevket Esendal, bu tavrıyla, toplumun içinde bulunan insanların ülkelerinin ve kendi toplumlarının mutluluk ve refah seviyesini yükseltmek için yanlışlardan kurtulup kültürel ve ahlaki açıdan daha doğru işler yapmaları gerektiğini belirtmektedir. Yapıtı ölüm olgusu ile sonlandıran yazar, bu tutumu ile insanların sonunun ölüm olduğunu ve bu yüzden de hayatta kalabildikleri sürece doğru yolda ilerlemeleri gerektiğini hatırlatır niteliğinde bir dil kullanmıştır.

“**Ayaşlı ile Kiracıları**” adlı yapıtın dile özelliklerini değinecek olursak, yazarın yapıt süresince sade ve anlaşılır bir dil kullandığı görülmektedir. Gerek figürler arasındaki konuşmalarda gerek ise iç monologlar sırasında yabancı kökenli ve anlaşılması zor kelimelerden uzak durulmuş ve yalın bir Türkçe kullanılmıştır. Bu durum Arapça ve Osmanlıca dilini benimsemiş bir İmparatorluk’tan Latin harflerini kabul edip Türkçe diline geçiş yapan bir Cumhuriyet’in ilk yıllarında iletişimlerini oldukça basit bir şekilde yaptıklarını göstermek adına önemli bir ipucu izlek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmadan yola çıkılarak, sözü edilen metinle ilgili olarak “*kadının toplum içindeki yeri*” ve “*birey ve toplum ilişkisi*” bağlamında yeni çalışmalar yapılabilir. Üzerinde çalıştığım “**Ayaşlı ile Kiracıları**” adlı bu yapıt, öncelikle bireyi ve sonrasında birey-toplum ilişkisini ve iletişimini ele aldığı için akademik çalışma yürütmeye uygundur. Sözü edilen olguların edebi bir metinde nasıl, hangi bakış açısı ve anlatım teknikleri ile yansıtıldığı noktasında da zengin bir malzeme niteliği taşır. “*Aile*” olgusu üzerinden kurgulanan yapıttan yola çıkılarak “*aile*

içi ilişkilerin birey üzerindeki etkisi” ya da “aile ve yakın çevrenin birey ve toplumu şekillendirmedeki rolü” adları altında yapılabilecek çalışmalara da zemin oluşturan eserin bu bağlamda tematik incelemelere olabileceği son söz olarak söylenebilir.

4. KAYNAKÇA

Esendal, Memduh şevket. **“Ayaşlı ile Kiracıları”**. Bilgi Dağıtım: Bilgi Yayınevi, 2017.